

Gyümölcsneveinkhez VII.

bogyóköрте J. x *Sorbopyrus auricularis* (P. 508). Ritkán termesztett hibrid faj. Kajsziarack méretű gyümölcse körte alakú, a sárga gyümölcshús édes ízű.

Neve 1966-tól adatható a magyarban: *bogyóköрте* 'ua.' (MNöv. 32). A névadás szemléleti háttére e hibrid faj gyümölcsének a körténél kisebb mérete. Társneve a *körteberkenye* (P. 508) és a *berkenyekörte* (uo.; R. 1966: ua. [MNöv. 32]), az összetett név alapja az, hogy a bogycörte a berkenye és a körte természetes kereszteződése. Erre utal a latin szaknyelvi *Sorbopyrus* nemi terminus is, a két gyümölcs *Sorbus aria* és *Pyrus communis* nemzetségnevének összevonásával alkották, ennek tükörfordítása a *berkenyekörte* terminus. A faj ilyen összetett neve a sv. *päronoxel* (GRIN.) is.

Az ang. *Bollwiller pear* (W.) és a ném. *Bollweiler Butterbirne* (uo.; R. 1818: *Bolwiller Butterbirn* [Diel]), *Bollweilerbirne* (WL. 559; R. 1830: *Bollweiler* [GO. 187]; 1831: *Pollwiler* [PB. I: 85]), vagyis 'Bollwiller, Bollweiler (vaj)körte' elnevezésének az alapja az, hogy a bogycörtét az elzászi *Bollwiller* város vidékén találták, még 1619 előtt, volt is a latin szaknyelvben *Pyrus pollveria* (uo.), *Pyrus bollwylleriana* (Lamarck–Candolle 1815, V: 530) neve. Társneve a németben a *Mispelbirne* (R. 1831: uo.), illetve a *Hagebuttenbirne* (WL. 559), azaz 'naspolyakörte' és 'csipkebogyóköрте'. A latin szaknyelvi *auricularis* faji jelzőnek 'fülalakú' a jelentése, a lat. *auricularius* 'fülek-' szóból való. A bogycörte további idegen nyelvi neve az ang. *shipova* (GRIN.).

szirti fanyarka J. *Amelanchier ovalis* (P. 298). Sziklás hegyoldalon, legfeljebb három méteresre növő cserje mogyoró nagyságú, kékesfekete, ehető gyümölcsökkel.

Hivatalos szaknyelvi neve ma a *közönséges fanyarka* (uo.). 1911-től adatható a *szirti fanyarka* 'ua.' (Nsz. 102). A *szirti* faji jelző a növény élőhelyére (dolomitszikla-cserjések, karsztbokorerdők), a *fanyarka* (R. 1894: PallasLex., 1911: Nsz. 102) terminus pedig a bogycörte íze utal. Hasonneve a *szirtikörte* (R. 1894: *szirtikörte* 'ua.' [PallasLex.], 1911: *szirti körte* 'ua.' [Nsz. 298]) és a *szirtinaspolya* (R. 1911: uo.). Társneve a szintén élőhelyére utaló *kövikörte* (R. 1895: PallasLex., 1911: Nsz. 12, 1966: MNöv. 57), *kököрте* (uo.) vagy *sziklakörte* (uo. 181). Szintén ez az alapja szó szerinti ném. *Felsenbirne* 'Amelanchier' (Dwb. 1259) megfelelőjének; vö. még ném. *gemeine, gewöhnliche*, illetve *mitteleuropäische Felsenbirne* (GRIN.), azaz 'közönséges v. közép-európai sziklakörte', valamint tör. *karlı kaya armudu* (W.), vagyis 'havas sziklakörte'.

Társneve még a *kövinaspolya* (R. 1807: *kövi Naspolya* 'Mespilus amelanchier' [MFüvK. 299], 1911: Nsz. 12), a korábbi rendszertani besorolás áll a névadás háttérében. Az ang. *snowy-mespilus* (GRIN.) 'havas naspolya', a ném. *Felsenmispel* 'ua.' (R. 1849: ua. [AG. XVII: 93]) 'sziklanaspolya' jelentésű. Más nyelvekben is a naspolya névvel alkották a szirti fanyarka neveit; vö. dán *bærmispel* és sv. *häggmispel* (LH.), illetve *berghäggmispel* (GRIN.), valamint *europaisk häggmispel, västamerikansk häggmispel* (EL.), vagyis 'naspolyabogyó' és 'cseresznyenaspolya', illetve 'hegyi cseresznyenaspolya', valamint 'európai v. nyugat-amerikai cseresznyenaspolya'. Van azonban, ahol a berkenye névvel jött létre terminus a szirti fanyarkára; vö. fi. *marjatuomipihlaja, észt lepalehine toompihlakas* (LH.), sőt a szőlő és a körte nevét is megtaláljuk ném. R. *Traubenbirn* (Voigt 1850, I: 587), azaz 'szőlőkörte' nevében.

A botanikai binóment illetően érdemes a korábbi, mára érvénytelenített szaknyelvi színvonalakat szemügyre venni, mert a szirti fanyarka számos fenti elnevezésére magyarázattal szólnak: *Pyrus amelanchier*, *Pyrus ovalis*, *Amelanchier rotundifolia*, *Mespilus amelanchier*, *Aronia ovalis*, *Aronia amelanchier*, *Aronia rotundifolia*, stb. A *Pyrus* a körte, a *Mespilus* a naspolya nemzetség latin szaknyelvi neve. Az *Aronia* besorolása is változott, ma a törpeberkenye (P. 306) szaknyelvi nemzetségneve. Egykor a naspolya nemzetség faja volt Linné rendszerében a szirti fanyarka 'Mespilus

amelanchier' is, amelyet Medicus, a Mespilus nemzetség kiváló ismertetője 1793-ban (GB.) elválasztott a Mespilus nemzetségtől, és *Amelanchier ovalis*nak nevezett el (*Amelanchier ovalis* Medik., *Amelanchier ovalis* Medicus subsp. *ovalis*). Az eredeti faji elnevezés, amelyet Medicus átvett, a Savoyában és a Provence délkeleti vidékén használatos fr. *amélanchier* 'vad naspolya és szirti fanyarka' (G. 56) (< fr. *amélanche* 'a szirti fanyarka gyümölcse' < *melanko*, *melenko* 'szirti fanyarka' < korai lat. **melanca*, *melenka* 'ua.' < idg. **mel-*, gör. *mélasz* 'szürke, fekete' [uo.]) volt, a név tehát végső soron, akár az *Amelanchier* nemzetségnév, a kékesfekete boggyók színére utal. Szintén a boggyók kék színe az alapja a szirti fanyarka norv. *taggblåhegg* (LH.) nevének. (Korábban elfogadott magyarázatok szerint a nemzetségnév a 'nagyon' jelentésű görög *a*, továbbá a *melea* 'alma' és az *anchein* 'összehúzni' szavak összetétele volt, amellyel Linné azt kívánta volna kifejezni, hogy az egyébként élvezhető termésnek kellemetlen összehúzó, fanyar mellékíze van.)

További társneve a *bogyófürt* (R. 1911: Nsz. 12, 1966: MNöv. 32), mert virágai végálló fürtben állnak. 1849-ben jegyezték fel fr. *bois de flèche* 'nyílfa' (AG. XVII: 93) elnevezését, az amerikai kreet indiánok ennek fájából készítették pipáikon kívül az íjait és a nyilait.

szilvabarack J. *Prunus x dasycarpa* (P. 468). A barackénál kisebb, de a szilvánál nagyobb, kerek termése néha kissé egyenlőtlen félből áll. A gyümölcshús kesernyés, nem valami jó ízű, de éretten bő levű, gyümölcslé előállítására alkalmas.

A fajok ebben a csoportban általában *barack* és *szilva* nevének, aszerint, hogy melyik gyümölcs jellemzői állnak közelebb. A két más gyümölcs nevével alkotott *szilvabarack* összetétel arra utal, hogy a szilvabarack az eredeti kajszibarack (*Prunus armeniaca*) és a cseresznyeszilva (*Prunus cerasifera*) természetes hibridje. Ezt fejezi ki ang. *apricot plum* (Bailey 79) és or. *абрикосошлыца* (PN.), azaz 'barackszilva' neve is. A *Prunus dasycarpa* (R. 1825: Candolle II: 532; 1826: Darlington 125) virágzó ágát már 1827-ben ábrázolták a londoni The Botanical Cabinet összeállítás egyik színes tábláján (Vol. 13, No. 1250).

Társneve a gyümölcs árnyékos oldalán sötét színű héjára utaló *fekete kajsz* (P. 468; R. 1895: ua. [PallasLex. kajszin-barackfa a.]), a faj ném. *schwarze Aprikose* (PN.; R. 1831: ua. [Röhling III: 411]; 1834: ua. [Reichenbach II: 849]) vagy az ang. *black apricot* 'ua.' (PN.; R. 1829: ua. Lindlay II: 1243) nevének tükörfordításával került a magyarba. Megvan más nyelvben is, például or. *абрикосз чёрный* 'ua.' (PN.). Ugyanilyen elnevezés a gyümölcs Nap felőli oldalának sötétlila színére utaló *lila kajsz* (P. 468); vö. ang. *purple-fruited apricot* (R. 1826: Darlington: 125; 1829: Lindlay II: 1243), *purple apricot*, fr. *abricot violet du Japon*, *abricot à peau violette* és jap. *murasaki anzu* 'ua.' (PN.). Nevezik a szakirodalomban *alexandriai kajsz* (P. 468.) néven is, ez a fr. *l'apricot d'Alexandrie* (R. 1837: Dittrich 380) vagy a ném. *alexandrinische Aprikose* (uo.), *alexandrinische schwarze Marille* 'ua.' (W.) átvétele fordítással.

A latin szaknyelvi *dasycarpa* faji jelzőt a gör. *daszýsz* 'sűrű, durva' és a *karpósz* 'gyümölcs' szavak összetételével alkották, a szőrös gyümölcsre utaló terminus. Ilyen a ném. *rauhe Aprikose* (R. 1831: Röhling III: 411) elnevezése is.

törpeberkenye J. *Aronia* (P. 254). A nemzetség fajai Észak-Amerika keleti tájain őshonos évelő, fás bokrok. Megjelentek Európában is. A piros törpeberkenye gyümölcse sokkal ízletesebb, édesebb ízű, mint a fekete fajú, nyersen is élvezhető.

1966-ban a *törpeberkenye* a *Sorbus chamaemespilus* neve mellett *Aronia* értelmezéssel is szerepel (MNöv. 193). Tükörfordítással került a magyarba, a ném. *Zwergvogelbeere* 'ua.' (G. 78) nemi név megfelelője.

Társneve még – a latin nemi névből – az *arónia* (P. 254). A latin szaknyelvi *Aronia* nemzetségnévet a már Dioszkuridésznél olvasható ókori gör. *arónia* 'naspolya' szóból alkották, amely bizonyosan összefügg a gör. *aria* 'Sorbus, lisztes berkenye' (G. 75) névvel, az Észak-Amerikában honos fajra vitték át a rokonságra tekintettel. Több nyelvben is használatos; vö. szlk. *arónia*, észt *aroonia*, szln. *aronija*, fi., fr., le., ol., sv., norv., dán *aronia* (LH.). A nemzetség norv. *baeraronia*, holl. *appelbes* (uo.) és ném. *Apfelbeere* (Boerner 68) elnevezésének 'aróniabogyó, almabogyó' a jelentése. Az apró, kesernyés gyümölcs ízére utal a *fanyarka* (R. 1894: PallasLex.) elnevezése. Az

angolban *chokeberry* (W.), azaz 'fojtóbogyó' a neve, ugyancsak a fanyar, összehúzó gyümölcsökről, amelyek nyers fogyasztásra szinte alkalmatlanok. Gyakran tévesen nevezik *chokecherries* (uo.), vagyis 'fojtócsersznye' néven, amely a *Prunus virginiana* neve.

A nemzetség két fő fáját a gyümölcsök színéről nevezték el. A *fekete törpeberkenye* 'Aronia melanocarpa' (P. 254), *feketeberkenye*, *fekete gyümölcsű berkenye* faj neveiben a faji jelző a latin szaknyelvi *melanocarpa* 'feketegyümölcsű' faji terminus megfelelője, amely a lat. *melaneus* 'feketés' (< gör. *melaneîn* 'feketévé lesz' < *mélasz* 'fekete'), valamint a gör. *kárposz* 'gyümölcs' szavak összetétele. Akárcsak idegen nyelvi neveinek faji jelzője; vö. ang. *black chokeberry*, sv. *svartaronia* (GRIN.), ném. *schwarze Eberesche*, ol. *aronia nera*, izlandi *svartapall*, fi. *musta-aronia*, fr. *aronia noir*, le. *aronia czarna*, *aronia czarnoowocowa*, szlk. *arónia čiernoplodá*, észt *tume aronia*, cs. *temnoplodec černoplodý*, or. *арония черноплодная* (LH.), fr. *amélanchier à fruits noirs*, *aronie à fruits noirs* (PN.), azaz 'feketeberkenye, feketearónia', illetve 'fekete gyümölcsű berkenye, feketegyümölcsű arónia'. A kínaiban jellegzetes neve a *hei guo xian lei hua qiu* (uo.), vagyis 'fekete fazék halhatatlan szilvavirágú labda'. A dánban már – színén kívül – a gyümölcs savanyú ízére is utal *sortfrugtet surbær*, vagyis 'fekete, zamatos, savanyú bogyó' (LH.) elnevezése, akárcsak norv. *svartsurbær aronia* (uo.) neve esetében. A németben *kahle Apfelbeere* (GRIN.), azaz 'kopasz alma-bogyó' a társneve.

A *piros törpeberkenye* 'Aronia arbutifolia' (P. 254) ugyancsak a gyümölcs színéről kapta a nevet. Idegen nyelvi megfelelője a fr. *amélanchier à fruits rouges*, *aronie à fruits rouges*, *amélanchier à fruits mauves*, *aronie à fruits mauves*, kí. *hong guo xian lei hua qiu*, ang. *purple chokeberry* (PN.), *red chokeberry*, sv. *rödaronia* 'ua.' (GRIN.). További neve a ném. *filzige Apfelbeere* (uo.), azaz 'nemezes berkenye'. A *szilvalevelű törpeberkenye* 'Aronia prunifolia' (P. 254) fajt viszont nem a gyümölcse színéről, hanem a leveléről nevezték el. Magyar nevében a faji jelző a latin szaknyelvi *prunifolia* faji terminus tükörfordítása. A franciában ugyancsak a szilváéhoz hasonló leveleiről nevezték el; vö. *aronie à feuilles de prunier* (PN.). Társneve már az eperfáéhoz való hasonlóságra utal; vö. fr. *aronia à feuilles d'arbusier* (GRIN.).

gyömbérszilva J. Parinari macrophylla (P. 447). Nyugat-Afrika savannáin, valamint Közép- és Dél-Amerikában honos. Ehető, ovális alakú gyümölcse kivihez hasonló, 4–5 cm átmérőjű, sárgásbarna színű, de szörtelen.

A név Priszter korábbi szótárában már szerepel, 1966: *gyömbérszilva* 'Parinarium macrophyllum' (MNöv. 72). Az ang. *ginger plum* 'ua.' (<http://plants.jstor.org>) vagy a ném. *Ingwerpflaume* 'ua.' (GRIN.) tükörfordítása. Szó szerinti megfelelője a sv. *ingefärsplommon* 'ua.' (uo.) is. Az angolban hasonló a *gingerbread-plum* (W.; R. 1824: *Gingerbread Plum* 'Edible Fruits of Sierra Leone' [Trans. Hort. Soc. V. 452]) elnevezése, ennek előtagja a régi ang. 1299: *gingebrar*, 1302: *gingebras*, 1352: *gyngerbrede* (OED. *gingerbread* a.) < ófr. *gingembras*, *gingimbrat* < középkori lat. *gingimbrāt-um* (uo.) szóból való. A fának az angolban *gingerbread-palm* (R. 1863: uo.) és *gingerbread-tree* (R. 1836: Loudon 298) a neve.

Társneve a *nagylevelű zizegőfa* (P. 266), a faji jelző a latin szaknyelvi *macrophylla* terminus megfelelője. A botanikai *Parinari* nemzetségnevén származásáról Helmut Genaust azt írja (G. 460), hogy valamelyik Guayanában beszélt nyelvből lehet, mert a növény első leírója 1762 és 1764 között – a növény egyik előfordulási helyén – abba az országba tett utazást. Jól feltételezte, a latin genusnév a braziliai port. *parinari* (www.fpaguayana.org) nevére vezethető vissza. Az első rendszertani besorolás szerint a taxon neve *Parinarium macrophyllum* volt, az angol botanikus, Joseph Sabine tette közzé 1824-ben (Trans. Hort. Soc. V: 452). Ugyanő változtatta *Parinari macrophyllára*. Az angol Ghilleen Tolmie Prance 1976-ban *Neocarya macrophylla* taxonnévvel (Bull. Jard. Bot. 46: 308) átsorolta a fajt egy másik nemzetségbe.

A gyömbérszilva idegen nyelvi neve az ang. *neou oil tree*, *over-grown fruit* és a honosságára utaló fr. *pomme (pommier) du Cayor* (<http://plants.jstor.org>), azaz 'cayori alma; cayori almafa'. Cayor 1549-től 1879-ig a legnagyobb és legerősebb királyság volt a később francia fennhatóság alatt álló Szenegambia területén. A gyömbérszilva leggyakrabban használatos neve Nyugat-Afrikában a *tamba* (uo.). Ott gyakori és fontos faj, ezt igazolja számos további helyi elnevezése, például Gambiában a *baabou*, *kura-bansuma*, *naude*, *neong néu*, Ghánában a *nya*, Guineában a *kura-bansuma*, *niamui*, Bissau-Guineában az *undjapó*, *nórónóródó*, *mampataz*, *bénó bénó*, *cura-bussuma*, *tambacumba*,

Libériában a *tifi*, Nigériában a *naawdi*, *bakar rura*, *gàwàsaá*, *pútú*, Szenegálban a *kifokum*, *nuhuntan*, *bu ngafay*, *tétu*, *bunou*, *ferah*, *néo* és végül Sierra Leonében a *kisin-de*, *makalonkalɔ*, *foni-lawan*, *kobira-fire*, *tamui*, *gisa* (uo.).

törpeáfonya J. *Gaultheria hispidula* (P. 254). Heverőszárú, örökzöld cserje Észak-Amerikában. Fehér bogyós gyümölcse ehető, savanykás ízű.

A román eredetű *áfonya* (R. 1708: PP., 1792: SzD.) jövevényszó, valamint az igen alacsony cserje méretére utaló *törpe* faji jelző összetétele. Heverőszárú növény, hosszú rizómái segítségével kúszik a talajon, ez az alapja, illetve kis fehér bogyóira utal ang. *creeping-snowberry* (GRIN.), azaz 'kúszó hóbogyó' neve. Az örökzöld *Gaultheria hispidula* további idegen nyelvi neve az ang. *cancer wintergreen* 'rák-télizöld' (EL.), *moxie plum*, kí. *pa di xue guo bai zhu shu* (PN.) és észt *lühikarvane talihali* (LH.).

A latin szaknyelvi *Gaultheria* nevet Linné adta, a nemzetségnévben a Kanadában élt francia orvos és botanikus, Jean-François Gauthier (1708–1756) neve őrződik meg. A *hispidula* faji terminusnak 'kissé merev szőrű' a jelentése. Teapótlékként használatos némely faja, ezért kapta a *Gaultheria* nemzetség nálunk 1894-ben *teabogyó*, *teacsarab*, *hegyi-tea* (PallasLex.) és *kanadaitea* (MNöv. 56; R. 1895: PallasLex.) elnevezését. 1966-ban *fajdbogyó* (MNöv. 248), *télizöld-hanga* (uo. 56; előtagja az ang. *wintergreen* 'ua.' [EL.] tükörfordítása), 1994-ben *fajdbogyó* 'Gaultheria' (P. 84), társnéven *mirtuszhangá*, *tőzegmirtusz* (uo.). A nemzetség ném. *Scheinbeere* (Boerner 112) nevének 'álbogyó' a jelentése.

A fajok Priszternél: *fehér fajdbogyó* 'Gaultheria cuneata' és a *kúszó*, *henye*, *rózsás fajdbogyó* 'Gaultheria procumbens /niederliegend' (P. 382), társneve a *keleti teabogyó*, *dobozbogyó*, *fogolybogyó*, *szarvasbogyó*, *kanada-tea*, *őrölt bogyó*, *hegyibogyó*, *hegyi tea*, *tavaszi fajdbogyó*, *viaszklaszter*, *amerikai fajdbogyó* és *illatbogyó*, *illatos fajdbogyó* (W.). Az állatneves összetételek arra utalnak, hogy a bogyótermés a fájdok, foglyok, szarvasok kedvelt tápláléka. A *Gaultheria* fragrantissima szintén jó illatú, erre utal a latin szaknyelvi binómen és az ang. *fragrant wintergreen* (LH.) elnevezés 'illatos' faji jelzője. Társneve az ang. *indian wintergreen* (uo.), azaz 'indiai télizöld'. A *Gaultheria shallon* neve a dán *busket bjergté* (uo.), azaz 'bokros hegyi tea' és az ang. *sallal*, *shallon*, ném. *Shallon-Scheinbeere*, észt *harilik talihali*, cs. *libavka shallon* (uo.). Az *oregoni fajdbogyó* 'Gaultheria ovatifolia' *nyugati teabogyó* vagy *oregoni illatos télizöld* (W.) néven is ismert. Az *alpesi fajdbogyó* 'Gaultheria humifusa' egyéb elnevezése a *havasi télizöld*, illetve *alpesi illatos télizöld* (uo.) (< ang. *alpine wintergreen* [uo.]).

tintafa J. *Semecarpus anacardium* (P. 249). Az Indiai szubkontinensen és Nepálban őshonos. Diója szívforma, tojásdad és sima, fényes fekete színű.

Neve a ném. *Tintenbaum* 'ua.' (Boerner 173) tükörfordítása. Hasonneve a holl. *inktwortel* (LH.) 'tintagyökér' és az ang. *varnishtree* (GRIN.) 'lakkfa'. Az elnevezések alapja az, hogy e növény termésének levét, a vízben nem oldódó festékanyagot használják a mosdások a ruha megjelölésére a mosás előtt.

Erre utal latin szaknyelvi *Semecarpus* nemje neve is. Linné adta, a nemzetségnév a gör. *széma*, *szēmeion* 'jel, ismertetőjegy' és a *kárposz* 'gyümölcs' összetétele, a gyümölcs külső héja ugyanis fekete, korrozív lét tartalmaz, amellyel mint kitörölhetetlen tintával, feketére festenek. Ezért kapta az európaiaktól ang. *marking nut* (W.), *markingnut tree* (EL.), *indian marking nut tree*, fr. *noix à marquer* (PN.), azaz 'jelölődió', 'indiai jelölődiófa', ném. *ostindischer Merkfuchtbaum* (uo.), vagyis 'kelet-indiai emlékeztető gyümölcsfa', valamint ném. *ostindischer Tintenbaum* (LH.), azaz 'kelet-indiai tintafa' neveit is.

A kesudióhoz való közeli rokonság miatt sok névadási párhuzam fedezhető fel a két faj elnevezéseivel kapcsolatban. Előbbinek Vörös Éva 15 elnevezését sorolja fel és elemzi: *anacardia*, *akazsufa*, *akazsudió*, *elefánttetű*, *elefánttetűfa*, *nyugat-indiai-elefánttetű*, *szívded*, *vesedió*, *vesefa*, *nyugat-indiai-elefántdió*, *kesu*, *kesudió*, *kesufa*, *kesudiófa* (Vörös 1996), ezekből ma már csak a *kesudió* nevet használjuk. A sok név közül néhányat a tintafát is jelölik ma. Társneve például a *vesefa* (P. 270; R. 1890 k. már szerepel Borbás Vincének a Pallas-lexikon címszójegyzék-tervezete című összeállításában, 1893: PallasLex. I: 242, 1911: RévaiLex., 1966: *vesefa*, *vesedió* [MNöv. 204]), az elnevezések a termések veséhez hasonló alakjáról kapták nevüket. A *vesefa* a kesudió ném.

Nierenbaum (M.) nevének tükörfordítása; vö. még holl. *West Indische Nierenboom* 'nyugat-indiai-vesefá' (VörösEgz. 165). A *vesedió* (R. 1890 k.: uo., 1893: PallasLex., 1911: Révai Lex.) összetétel előtagja a ném. *Nierenbaum* 'vesefá' (M.) előtagjának fordítása, a *dió* utótag magyarzó elem.

A tintafa egyik társneve az előfordulási helyre utaló *indusdió* (P. 124; R. 1893: PallasLex., 1911: Révai Lex., 1966: MNöv. 84), a gyümölcs egyes német elnevezései alapján jött létre. Az összetétel értelmező, magyarzó *-dió* utótagja a gyümölcs egyéb neveinek mintájára alakult. Az összetétel előtagja ugyancsak származásra utal a tintafa ang. *indian marking nut tree*, ném. *ostindische Herzfrucht* (PN.) 'indiai jelölődió', 'kelet-indiai szívgyümölcs', stb. nevében is, l. alább. Az utóbbi ném. *Herzfrucht* (PbF.), *Herznußbaum* (Boerner 368), azaz 'szívgyümölcs, szívdió-fa' eredetileg a kesudió neve, csak ott nem *ostindischer*; hanem *westindischer Herzfruchtbaum* 'nyugat-indiai-szívgyümölcsfa' (VörösEgz. 131) faji jelzót kapott. Ez a ném. *Herzfrucht* terminus is hatással lehetett az 1793-ban Földi Jánosnál szereplő *szívgyümölcsű* 'ua.' (Földi 36) névre. A kesudió termésére vonatkozik – nyilván a latin kifejezés hatására (l. lent) – Kováts Mihály szóalkotása 1845-ből, a *szívded*, „Mert e'nek gyümölcse a' madár szívéhez hasonló; belől pedig vérhez hasonló nedveséggel teljes” (Műsz. 416).

A latin szaknyelvi *anacardium* faji terminus arra utal, hogy a tintafa az *Anacardium* nemzetség fajainak rokona. Megfelelőjével keletkezett fr. *anacarde d'Orient*, sp. *anacardo oriental* (LH.), ném. *Anakardien-herznuß*, gör. *σεμέκαρπος το ανακάρδιον*, ol. *anacardio orientale*, jap. *anakarudiumu orientaru*, port. *anacárdio oriental*, or. *семекарпыс анакардиу* (PN.) elnevezése. A magyarban a kesudió legrégebb elnevezése az *anacardia*, az 1570 körüli orvosbotanikai műben, Lencsés György kéziratában (ArsMed.) bukkan fel. A latin szaknyelvi *Anacardium* átvétele, amely a 'felfelé; valamilyen módon' jelentésű görög *aná-* és a *kardia* 'szív' szavak összetétele. Az elnevezés a gyümölcs felső részén lévő szív alakra utal. A terminus folytatása az újlatin *anacardium* (*anacardia* + újlat. *-ium*). A franciában *anacardier*, az oroszban *анакардия* 'ua.' (VörösEgz. 57). A rokonság az alapja a tintafa holl. *oostindische cacajounoot* (PN.) 'Kelet-indiai akazsudió' és ang. *oriental cashew nut* (EL.) 'keleti kesudió' nevének is.

A tintafa '*Semecarpus anacardium*' neveként adják meg néhány megbízható forrásban a dán *ostindisk elephantus* (LH.), holl. *oost-indische olifantsluis*, ném. *ostindische Elefantenlaus*, *Elefantenlausbaum* (PN.), azaz 'kelet-indiai elefánttetű', 'elefánt-tetűfa' elnevezéseket. A magyarban is megvan a megkülönböztető jelzővel ellátott *keletindiai elefánttetű* (R. 1897: ua. PallasLex. *Semecarpus a.*) terminus a tintafa neveként. Az *elefánttetűfa* (R. XVI. és XVII. sz.: *elephant thethew* 'Anacardus' [Ért. 23]), 1783: *Éléfant tetü* 'ua.' (NclB. 366), 1843: *elefánttetű* (Bugát 102), 1845: *elefant tetü* (Műsz. 416), 1893: *nyugat-indiai elefánttetű*, *elefánttetű* 'az *Anacardium* gyümölcse' (PallasLex.), 1916: *elefánttetű* (TermtudKözl. 830), 1976: ua. (Urania)] a kesu(fa) '*Anacardium*, *Anacardium occidentale*' neve. A németből került át tükörfordítással, vö. ném. *Elefantenlaus* '*Anacardium occidentale*, *Paeonia* (semen), *Elephantenlausbaum* 'ua.' (VörösEgz. 79). Szintén az *Anacardium occidentale* társneve az *elefántdió* (R. 1916: *nyugat-indiai elefántdió* 'ua.' [TermtudKözl. 830]).

A tintafa ang. *marsh nut* és fr. *noix des marais* (PN.) nevének 'mocsári dió' a jelentése. Az ang. *bhallika* 'tintafa' (EL.) név a szanszkrit *bhallika* 'ua.' (uo.) átvétele; vö. még punjabi *bhilawa*, bengáli *bhelā*, *bhelatuki*, kannada *bhallataka*, nepáli *bhalaayo*, telugu *ballata* 'ua.' (PN.).

csikaszó szilva J. *Prunus angustifolia* (T.). Az Egyesült Államok délkeleti részén őshonos fa, vörösese színű, ehető gyümölcsöt terem. Már az indiánok termesztették.

Vörös Éva nem tárgyalja a fajt (VörösEgz.), Priszternél a *Prunus angustifolia* (*Prunus chicasa*, *Cerasus chicasa*) *keskenylevelű szilva*, *keskenylevelű cseresznyeszilva* (P. 467), ám ezek a jelzős szerkezetek nem váltak népszerűvé. Ugyancsak a fa keskeny leveleire utal a latin szaknyelvi *angustifolia* faji terminus is.

A *Prunus angustifolia csikaszó szilva* (W.) neve az elterjedtebb, részfordítással került a magyarba; vö. ang. *chickasaw plum* 'ua.' (EL.; R. 1828, 1913: *chickasaw plum*, the American *Prunus Chicasa*, and its round red drupes [Webster 1913]). A korábbi latin szaknyelvi *Cerasus chicasa*, *Prunus chicasa* binómen megfelelője, megvan más nyelvekben is; vö. ném. *Chicasapflume*, sv. *chickasawplommon* 'ua.' (GRIN.). Hasonneve az ang. *cherokee plum* (uo.). Mindkét összetett elnevezés előtagja indián törzsek neve, a csikaszó (*chickasaw*) és a cseroki (*cherokee*) indiánok ősi települési vidékein honos ez a szilvafaj. Az Amerikai Egyesült Államok délkeleti részén (Mississippi,

Alabama, Tennessee) élnek a csikaszők, nyelvük a muskogeán nyelvcsaládba, a cseroki indián nép elsősorban Karolina, Alabama, Georgia és Kelet-Tennessee vidékén él, nyelvük azonban az iroquoian nyelvcsaládba tartozik.

A csikasző szilva társneve a 'hegyi cseresznye', illetve a 'homoki/homokdombi szilva' jelentésű ang. *mountain cherry* (uo.) és *sand plum, sandhill plum* (EL.), mert könnyen termeszthető szinte minden talajban, száraz, homokos prérin is nő. Előfordulási helyére is utal *Florida sand plum* (W.), azaz 'floridai homoki szilva' elnevezése.

texasi mandula J. *Prunus texana* (P. 470). Egy Nyugat-Ázsiából származó alapfaj Texasban nemesített változata. Vékony húsú, csonthéjas gyümölcse kemény héjú.

Neve új keletű botanikai szakszó, tükörfordítással került a magyarba, az ang. *Texas almond* 'ua.' (EL.) szó szerinti megfelelője. Honosságára utal a latin szaknyelvi *texana* faji jelző, valamint az or. *слива техасская* 'texasi szilva' (www.cnshb.ru), a tör. *Tekas çalı şeftalisi* (W.), az ang. *Texas peachbush* (PN.), azaz 'texasi őszibarack-bokor', a *Texas almond cherry* 'texasi mandulacseresznye' (GRIN.) és a *Texas dwarf plum* 'texasi törpeszilva' (<http://davesgarden.com>). További angol elnevezése a 'kis virágú őszibarackbokor' és a 'vadőszibarack' jelentésű *small flower peach bush* (uo.) és a *wild peach* (EL.).

pálmaszilva J. *Diospyros lotus* (MNöv. 51). Délnyugat-Ázsia és Délkelet-Európa szubtrópusi vidékein őshonos. Bőségesen hozza fanyar, éretten sárga gyümölcsseit.

Már 1745-től adatolható az összetett elnevezés: *Pálma Szilva* (VörösEgz. 137), de a *Phoenix dactylifera*, azaz a datolya nevéként. Nem fajnévként, inkább gyűjtőnévként is használták azonban, 1841: „A' külföld is terem sok szilvanemetek. Itt egy pár *pálmaszilvát* is megemlítek", ilyen a ...” (TudGyűjt. VII: 63). A szerző ide sorolja a datolyán kívül a *Spondea lutea*, az *Eugenia jambos* és a *Spondias mombin*, *Spondias mibolanus* fajokat is. 1911-ben azonban már a *Diospyros lotus* neve: *Pálma szilva* (Nsz. 227). A *pálmaszilva* név utótagja a sárga szilvához hasonló gyümölcsökre utal.

1807-ben *tarka kőbogyófa* (MFűvK. 252) a *Diospyros lotus*. Ez Diószegiék névadása, mint faji jelzőjéről írják: „leveleinek alsó és felső lapja más-más színű”. Társneve később a *mandzsu datolyaszilva* (P. 360) és a *törökszilva* (MNöv. 51; R. 1793: Grossinger, 1841: TudGyűjt. VII: 63). További társneve a *lótusz-szilva* (P. 73), a ném. *Lotuspflaume* 'ua.' (VörösEgz. 118) tükörfordítása, vö. még fr. *plaqueminier lotier* (LH.), azaz 'lótusz datolyaszilva', az *égiszilva* (< ném. *Götterpflaume* 'ua.' [VörösEgz. 78]), az *égi kakiszilva*, a *lótuszbogyó* és az *olasz datolyaszilva* (uo. 172). A *datolyaszilva* terminus a ném. *Dattelpflaume* 'ua.' (Boerner 361) tükörfordítása. A *lótuszszilva* ang. *Caucasian persimmon* (W.), or. *цхурма кавказская* (EL.), dán *asiatisk dadelblomme*, ang. *persimmon Europe*, fr. *plaqueminier d'Europe, plaqueminier du Japon* (LH.), azaz 'kaukázusi, ázsiai, európai, illetve japán datolyaszilva' elnevezése helynévi eredetű. Az ol. *legno santo* (EL.), *albero di S. Andrea*, illetve *loto falso*, a fr. *faux-lotier* és a holl. *godenpeer* (LH.) elnevezésének 'szent fa, szent Andrea fája', illetve 'hamislótusz' és 'Isten körtéje' a jelentése.

A latin szaknyelvi nemzetségnév az ókori, már Theophrasztosznál felbukkanó gör. *diószpyrosz*, *diószpyron* gyümölcsnévből származik, ez jelölte az úgynevezett istenek gyümölcsét. Az 'isteni' jelentésű gör. *diosz* és a *pyrosz* 'mag' szavak összetétele. Megvan a pálmaszilva észt *harilik diospüür* (LH.) nevében is. Nálunk 1807-ben olvasható először a *Diospyros* nemzetség leírása a botanikai irodalomban, Diószegi és Fazekas fűvészkönyvében a *Diospyros* neve *kőbogyófa*: „Bogyója nagy a' tsésébenn ül, 8 kőmag benne” (MFűvK. 252). A latin szaknyelvi *lotus* fajnév pedig latin, végső soron görög eredetű; vö. lat. *lotos, lotus* 'egyiptomi lótuszvirág'. Régi görög növénynév, már Homérosz is említi az *Odüsszeiában*, amikor a lotofágok földjén társaival Odüsszeusz megkóstolja a lótuszevők mézédés gyümölcsét (*lotoio meliedea karpón*), és elnyomják magukban a hazatérés gondolatát; vö. gör. *lotósz* > lat. *lotos, lotus* 'tüskés fa, cseresznyeszerű gyümölcsökkel' (Plinius). Az ókori növénynév ma nemzetközi szó, bekerült számos európai nyelvbe, megvan a magyarban is; R. 1604-ben *lótusz, lotus* (MA.), 1642-ben *Lotus fa*, 1877-ben *lotus-virág, lótusz, lótusz fa* (TESz.).

hottentottafüge J. *Carboprotus* (*Mesembryanthemum*) *edulis* (P. 328). Dél-Afrikában őshonos. Húsos gyümölcse fanyar, savanyú, éretten illatos, nyersen eszik.

Neve 1966-tól adatható: *hottentottafüge* 'Mesembryanthemum edule' (MNöv. 81). Tükörfordítással került a magyarba, az ang. *hottentot fig* 'ua.' (W.) vagy a ném. *Hottentottenfeige* 'ua.' (ZP.) átvétele. Olasz megfelelője a *fico degli ottentotti* 'Carpobrotus deliciosus' (EL.). A végső forrás a Dél-Afrikában használatos afrikaans nyelvi *hottentotsvy* (www.plantzafrica.com) elnevezés. A 17. századi ottani telepések megfigyelték, hogy a bennszülöttek eszik a gyümölcsöt, a *vy*, vagyis 'füge' nevet adták neki. Valóban hasonlít valamennyire az általuk ismertebb fügéhez, az azonban *Ficus* faj, a Moraceae családban.

A hottentottafüge ehető gyümölcsére utal latin szaknyelvi *edulis* faji jelzője (< lat. *edere* 'enni' < gör. *édein* 'ua.'). A latin *Carpobrotus* nemzetségnévben ugyancsak felbukkan az 'ehető' jelző, a terminust a gör. *karposz*, azaz 'gyümölcs' és a *brotosz*, vagyis 'ehető' szóból alkották. Ízére utal a gyümölcs afr. *zuurefeige* (EL.), *suuryy*, ang. *sour-fig* (W.), vagyis 'savanyú füge' neve. 'Tengeri füge' a jelentése fr. *figue marine* és sp. *higo marino* (ZP.) elnevezésének. További idegen nyelvi neve a port. *bálsamo* 'balsam' és az ang. *fig marigold* 'körömvirág-füge', *freeway iceplant* (ZP.), *highway ice plant* (W.) 'autópálya jégnövény'.

töviseper(fa) *J. Cudrania tricuspidata* (P. 255). Pirosas gyümölcsöket termő növény, Kínában, Nepálban és Koreában őshonos, mára másutt is elterjedt.

Neve 1966-tól adatható a magyarban: *töviseperfa* 'Cudrania' (MNöv. 193). Erősen tuskés hajtásai miatt valóban rászolgál *tövises* és latin szaknyelvi *tricuspidata* 'háromhegyű' faji jelzőjére. Az *eper(fa)* név alapja pedig pirosas, eperszerű gyümölcse. Hasonneve a *sövényeperfa* (P. 255), a névadás szemléleti háttere az, hogy leginkább elsőrendű sövénynövényként ismert faj.

A nemzetség ném. *Seidenwurmhorn* (Boerner 94), a *Cudrania tricuspidata* faj ném. *Seidenraupenbaum* (W.), ang. *silkworm thorn* (LH.) nevének 'selyemhernyótövis', illetve 'selyemhernyófa' a jelentése. Arra utal, hogy a levelek jó takarmányt jelentenek a selyemhernyóknak. A latin szaknyelvi *Cudrania* nemzetségnév indonéz eredetű; vö. maláj *koedërang*, *këdërang*, jávai *tëgërang* 'ua.' (G. 189), az ang. *cudrang* (uo.), észt *kolmehõlmaline kudraania* (LH.) nevében is ezt találjuk. A töviseper kí. *zhe* (GRIN.) neve a pekingi Tanzhe templom nevéből való. A honosságra utaló ang. *chinese mulberry* (W.) nevének 'kínai eperfa', a *mandarin melon berry* (uo.) nevének pedig 'mandarin dinnyebogyó' a jelentése, alapja az érett, puha gyümölcs finom, görögdinnyeszerű íze.

lilabogyó, szépbogyó *J. Callicarpa* (P. 322). A legtöbb faj Kelet-és Délkelet-Ázsiában őshonos. Bogyóterméseik 2–5 mm átmérőjűek, ízük nagyon fanyar, de készül bor és zselé belőlük.

A nemzetség *lilabogyó* (R. 1966: ua. [MNöv. 119]) nevének alapja a gyümölcs bíbor, lila színe; vö. ang. *purple beautyberry* 'ua.' (EL.), azaz 'lila szépbogyó'. A tömött fürtökben, igen gazdagon álló, érdekes bogyókra utal a *szépbogyó* terminus, a ném. *Schönfrucht* 'ua.' (Boerner 79) vagy az ang. *beautyberry* 'ua.' (EL.) szó szerinti megfelelője; akárcsak az észt *iluviljak* és cs. *krásnoplodka* 'ua.' (LH.). Egyaránt a latin szaknyelvi *Callicarpa* nemzetségnév volt a minta, amely a 'szépség' jelentésű gör. *kallosz* és a *karposz* 'gyümölcs' szavakkal alkotott összetétel. A nemzetségnek Kínában *zi zhu* (uo.) a neve, a ném. *Liebesperlenstrauch* 'ua.' (G. 117) jelentése 'szerelemgyöngy cserje'.

Fontos faja a *rozsdás lilabogyó* '*Callicarpa ferruginea*' (P. 322) és a *japán lilabogyó* '*Callicarpa japonica*' (uo.), mindkét binominális magyar névnek a faji jelzője a latin szaknyelvi faji terminusok megfelelője. Utóbbit más európai nyelvben is így hívják; vö. ang. *japanese beautyberry* (ZP.), *japanese callicarpa* (EL.), sv. *japanskt glasbär* (GRIN.). Szintén a latin szaknyelvi faji jelző a mintája az *amerikai lilabogyó*, *amerikai szépbogyó* '*Callicarpa americana*' (P. 162), ang. *american beautyberry* (W.), *american beautybush*, észt *ameerika iluviljak*, cs. *krásnoplodka americká* (LH.) elnevezéseknek. A faj társneve az ang. *french mulberry* (EL.), azaz 'francia eperfa'. Honosságára utaló nevet kapott a *koreai lilabogyó* '*Callicarpa dichotoma*' (P. 162), valamint a *kínai szépbogyó* '*Callicarpa bodinieri*' (uo. 322), ennek az angolban ugyancsak *chinese beauty-berry* (ZP.) a neve.

csodabarack *J. Persica mira* (MNöv. 45). Délkelet-Tibetben, Délnyugat-Kínában honos. Kerek, csonthéjas gyümölcsét nyersen vagy főzve eszik, elég keserű az íze.

Latin szaknyelvi szinonimája az *Amygdalus mira*, *Prunus mira*. Magyar *csodabarack* nevére minden bizonnyal azzal szolgált rá, hogy 4000 méteres tengerszint feletti magasságban is él a Himalája nyugati vidékein, és igen jól tűri a szárazságot. Neve az oroszban is *персик странный* (ABC.),

vagyis 'furcsa őszibarack'. Szokatlan élőhelyére utal észt *mägi-virsikupuu* (W.), azaz 'hegyi őszibarack' elnevezése is. A faj neve hazájában a kí. *guang he tao* (GRIN.), vagyis 'világos őszibarack', az angolban *smoothpit peach* (Hanelt 2001: 529), amelynek 'sima magú őszibarack' a jelentése, ugyanis sima felületű, kis ovális magot tartalmaz a gyümölcs.

dízseper *J. Duchesnea indica* (P. 363). Ázsiában, elsősorban a trópusi területeken honos. Mérsékelt övi éghajlatunkhoz alkalmazkodott, teljesen télálló. Piros termése ehető ugyan, de eléggé ízetlen.

Neve 1966-tól adatható: *dízseper* 'ua.' (MNöv. 48). A névadás szemléleti háttere a faj szép virága és piros színű, eperhez hasonló termése, amely egész nyáron szépen díszlik. A faj már sokfelé elterjedt, mint dísznövény. (A faiskolákban, kertészetekben kapható, rózsaszín virágú *dízseper* vagy díszszamóca más faj, a *Fragaria* 'Lipstick', amely illatos, ehető, apró termést hoz.)

A *Duchesnea indica* társneve az *álszamóca* (uo.), ez a ném. *Scheinerdbeere* 'ua.' (Boerner 382), azaz 'ál-földieper' mintájára jött létre, az 'áleper, hamiseper' értelmű neve megvan más nyelvekben is; vö. fr. *faux-fraisier* (LH.), ang. *mock strawberry, false strawberry*, ol. *falsa fragola, finta fragola* és holl. *schijnaardbei* (W.). *Pimpószamóca* (P. 207) összetett elnevezésének *pimpó* (R. 1590: *Lactuca erratica*, sonchites, Hieracio: *pimpo* [SzikszF.] előtagja a *Potentilla* nemzetség magyar neve. Úgy kerül a névbe, hogy a *Duchesnea indica* faj latin szaknyelvi szinonimája a *Potentilla indica* (a recens genetikai kutatások azt mutatják, hogy a díszepret célszerűbb is a *Potentilla* nemzetségbe sorolni).

A növény előfordulására utal *nepáli-szamóca* (MNöv. 48) és *indiai-szamóca* (P. 74; 1966: ua. [MNöv. 84]) társneve. Ez utóbbi az ang. *indian strawberry* 'ua.' (W.) tükörfordítása. Az angolban az *indian* jelző természetesen nem az amerikai őslakosok neve, hanem az indiai szubkontinensre utal, ahol e növény őshonos. Akár a díszseper más nyelvi neveiben is; vö. fr. *fraisier des indes* (uo.), *duchesnée d'Inde*, ang. *India mockstrawberry* (www.issg.org/database), dán *indisk jordbær*; ném. *indische Erdbeere*, *indische Schein-Erdbeere*, le. *poziomeczka indyjska*, *poziomkówna indyjska*, szln. *pajahoda indická*, észt *India ebamaasikas*, cs. *jahodka Indická*, szlk. *indijski jagodnjak* (LH.).

A latin szaknyelvi *indica* faji jelző ugyancsak előfordulásra utal. A *Duchesnea* nemzetségnévben pedig a francia botanikus, Antoine Nicolas Duchesne (1747–1827) neve örződik meg. Az igazi eper fehér vagy halvány rózsaszín virágával ellentétben a díszseper sárga színű virága az alapja ang. *yellow-flower-strawberry* (GRIN.), indás kúszónövény volta pedig kí. *she mei* (uo.), vagyis 'kigyóbogyó' elnevezésének. További idegen nyelvi neve az ol. *fragola matta* (W.), azaz 'őrülteper', az ang. *wild strawberry* (LH.), 'vadepér' és a sv. *skensmultron* (uo.) 'könnyeper'. A fr. *fraise crapaud*, *fraise marron*, illetve *fraise de l'eau* (www.issg.org/database) nevének 'varangyeper', 'barnaepér', illetve 'vizes eper' a jelentése.

tengerikókusz *J. Lodoicea maldivica* (P. 418). A Seychell-szigetek magas, karcsú törzsű pálmája az esőerdőkben. Termése a természetben előforduló legnagyobb gyümölcs a növényvilágban.

1895-től adatható, *Lodoicea*: *tengeri kókusz* (PallasLex.). Megvan számos nyelvben; vö. sp., holl. *coco de mer*, fr. *cocotier de mer* (W.), tör. *deniz cevizi*, kí. *hai ye zi* (PN.), port. *coco do mar* 'ua.' (EL.). A magyarba az ang. *sea coconut* 'ua.' (uo.) kerülhetett, tükörfordítással átvett botanikai szakszó. A *tengerikókusz* elnevezés magyarázata az, hogy már régen megfigyelték e növénynek a tenger vizén sodródó jellegzetes alakú, kivételes nagyságú gyümölcsseit.

A tengeri áramlatokkal elsősorban Srí Lanka és a Maldív-szigetek tengerpartjain kivetődő gyümölcsöt magán az óceánra kifelőlő termésnek tartották. Előfordulása az alapja *Maldív-diópálma* [P. 418; R. 1966: *malediva-dió* 'Lodoicea sechellarum' (MNöv. 125)] nevének, és a latin szaknyelvi *maldivica* faji jelzőnek is; vö. még ol. *cocco di Maldiva* (PN.), holl. *Maldivische noot*, port. *coco das Maldivas* 'ua.' (EL.). Ezek ugyancsak azt jelzik, hogy az elúszott gyümölcs a Maldív-szigetek partjainál is megjelent. Az összetett nevekben előforduló *-dió* és *-kókusz* utótagok magyarázó elemek, a gyümölcsöt hasonlítják ismertebb termésekhez.

A latin szaknyelvi *Lodoicea* nemzetségnév a francia király, XV. Lajos (Louis, latinositva *Lodoïcus*) nevéből származik, az ő uralkodása idején, 1742-ben találták az európaiak az első tengerikókuszt. Mégpedig a Seychell-szigeteken, erre utal a korábbi latin *sechellarum* faji terminus. A magyarban is származásra utaló elnevezése a *Seychelles-diópálma* (P. 143). Tükörfordítás, a ném. *Seychellennußpalme* 'ua.' (G. 347) szó szerinti megfelelője a magyar név. Nemzetközi botanikai terminus; vö. ang. *endemic palm of the Seychelles*, ném. *Seychellenpalme*, le. *lodoicija seszelska*,

fi. *Seychellienpalmu* (W.), fr. *cocotier des Séchelles* 'ua.' (PN.). A termés neve az ang. *Seychelles nut*, holl. *Seychellenoot* (EL.), német. *Seychellennuß* (Boerner 133).

Társneve még a *kettőskókusz* (P. 143), szintén idegen nyelvi mintára keletkezett; vö. ang. *double coconut palm*, holl. *dubbele cocosnoot* 'ua.' (EL.), vagyis 'dupla kókusz'. A termék ülephez, női fenékhez hasonlítható formája a névadási szemlélet háttere ang. *coco fesse* (uo.), azaz 'fenékkókusz' elnevezése esetében. A régebbi latin rendszertani *Lodoicea callipyge* binómenben a *callipyge* faji név görög eredetű, a szó jelentése 'szép fenék'. Van még az angolban *love nut* (uo.), vagyis 'szerelemdíó' elnevezése, és volt nálunk a 19. század végén *Salamon csodadiója* (R. 1895: PallasLex. XI. *Lodoicea* a.) neve is.

cseresznyemeggy J. *Prunus gondouinii* (P. 66). A *Prunus* nemzetség kétszáz fajának egyike a Rosaceae családban. Csonthéjas termése szép piros gyümölcs.

Már a 19. század végén felbukkan az elnevezés, 1893: *cseresznyemeggy* vagy édes meggy 'Cerasus caproniana' (PallasLex.). Mint ott olvasható, a „cseresznye és meggy hibrid származéka”. A kompozitum valóban arra utal, hogy a cseresznyemeggy hibrid (*Prunus avium* × *Prunus cerasus*), vagyis a madárcseresznye és a meggy kereszteződésével keletkezett kerti eredetű faj. Ez az alapja sv. *hybridkörbsbär* (GRIN.), azaz 'hibridcseresznye' elnevezésének is.

Ugyancsak ez a névadás szemléleti háttere *félmeggy* és *félcseresznye* (P. 469) társnevének. Ezek a terminusok átvételek a németből; vö. német. *Halbweichsel* (www.agrar.uni-kassel.de; R. 1890: Meyers IX: 789), illetve *Halbkirsche* 'ua.' (uo.). Mint a Meyers Konversationslexikonban írták, „*Halbkirschen* oder hybride Süßkirschen: Wuchs süßkirschenartig, Frucht weichselartig. *Halbweichseln* oder hybride Sauerkirschen: Wuchs sauerkirschenartig, Frucht süßkirschenartig” (Félcseresznyék vagy hibrid édescseresznyék: a növekedés édescseresznye-szerű, a gyümölcs meggyyszerű. Félmeggyek vagy hibrid meggyek: a növekedés meggyyszerű, a gyümölcs édes cseresznyeszerű).

A cseresznyemeggy 1893-ban *édesmeggy* (PallasLex.), 1966-ban ua. (MNöv. 51). A latin szaknyelvi *gondouinii* faji név a francia M. Gondouin, XV. Lajos kertésze nevét őrzi, mert a cseresznyemeggy először Párizs közelében, Choisy faluban nőtt, 1760-ban. A kertész nevéből alkotott latin faji név került a cs. *slivoň Gondounova, višěň Gondounova* (www.florius.cz), vagyis 'Gondoun szilva', illetve 'Gondoun cseresznye' nevekbe is. Az említett Szajna-parti falu után hívják fr. *belle de Choisy* (PN.), azaz 'Choisy szépe' néven is.

Igen előkelő jelzőket kapott ez az értékes gyümölcsstermő faj, amelyet díszfának is ültetnek aransárga őszi lombozata miatt; vö. fr. *cerise royale*, ang. *duke cherry* (GRIN.), vagyis 'királyi cseresznye', illetve 'hercegi cseresznye'. Az ang. *may duke, royal duke, late duke* (PN.) nevének 'májusherceg', 'királyi herceg' és 'késői herceg' a jelentése. Utóbbi a gyümölcs kései érésére utal. Társneve még az ang. *amarelle*, sv. *amarell* (W.), amelyek átvételek a németből; vö. német. *Amarelle* 'ua.' (uo.; R. 1854: *amarelle* 'Cerasum armeniacum', N. *amorelle, marille, marille*, bajor *amelber*, ol. *amarella* [Grimm: DWb. I: 276]). A végső forrás a középlatin *amārellum* (< lat. *amārus* 'keserű'). Később, 1882-ben Wilhelm Lauche különbséget tesz a *Späte amarelle* és a *Königliche amarelle* (Lauche 1882), azaz a késői és a királyi amerelle között. 1915-ben is felbukkan a német. *Späte amarelle* név a New York környéki cseresznyefajok összeírásában (Hedrick 1915: 122).

szilvarózsa J. *Prunus glandulosa* (Cerasus g.) (P. 468). Közép- és Észak-Kínában, Japánban, Koreában őshonos kétszikű cserje. Ehető, de savanyú gyümölcse majdnem gömbölyű, körülbelül egy cm átmérőjű, sötét bíborvörös, későn érő.

1966-ban a *szilvarózsa* még az *Amygdalus triloba*, azaz a rózsamandula (MNöv. 181) neve volt. A *Prunus glandulosa* *szilvarózsa* nevében az összetétel *-rózsa* utótagja a faj csodálatos virágain kívül arra utal, hogy a szilvarózsa a Rosaceae család tagja. Szintén igen szép, tömött virága alapján jött létre ang. *flowering almond* (EL.), *dwarf flowering cherry* (ZP.), azaz 'virágos mandula, törpe virágos cseresznye' elnevezése.

Ugyancsak szép virágzására utal társneve, a *japán díszmeggy* (P. 468). A névben a faji jelző alapja a növény egyik élőhelye. Más nyelvi elnevezései inkább a kínai előfordulásra utalnak, és a cseresznye nevével keletkeztek; vö. ang. *chinese bush cherry*, (GRIN.), *chinese cherry*, fr. *cerisier de chine*, holl. *chinese kers*, német. *chinesischer Kirschbaum*, ol. *ciliego cinese*, sp. *cerezo chinesco*

(PN.). A mandula nevét is megtaláljuk dán *kinesisk mandelkirsebaer*, ném. *gefüllte japanische Mandelkirsche*, ang. *almond cherry* (uo.), *dwarf flowering almond*, fr. *amandier à fleurs du japon* (GRIN.) elnevezésében.

A latin szaknyelvi *glandulosa* faji jelzőnek 'szemölcsös, mirigyos' a jelentése, a kis szemölcsökkel borított gyümölcs az alapja. Erre utal ném. *Drüsenkirsche* (W.) és észt *näärmeline kirsipuu* (PN.), azaz 'szemölcsös cseresznye' elnevezése is. A szilvarózsa fajtája a *Japán törpemeggy*, a *Prunus glandulosa* Sinensis Rosea (www.fitoland.hu) és a *Japán díszmeggy*, a *Prunus glandulosa* Alboplena (uo.), ez utóbbit *Fehér-babarózsának* (uo.) is hívják, mert késő tavasszal tömegesen nyíló hófehér, telt virágaival valóban a babarózsára hasonlító cserje.

HIVATKOZÁSOK

- ABC. = Англо-русский биологический словарь. Москва, 1963. (www.classes.ru/dictionary).
- AG. = *Allgemeine Gartenzeitung*. Berlin, 1833–; *Berliner Allgemeine Gartenzeitung*. 1857–1858.
- ArsMed. = Lencsés György: *Ars Medica*. Orvosbotanikai kézirat. 1570 k. Közézetesi: Varjas Béla: XVI. századi magyar orvosi könyv. Kolozsvár, 1943.
- Bailey = Bailey, Liberty Hyde: *Cyclopedia of American horticulture*. Toronto, 1900.
- Boerner = Boerner, Franz: *Taschenwörterbuch der botanischen Pflanzennamen*. Berlin, 1966.
- Bugát = Bugát Pál: *Természettudományi szóhalmoz*. Buda, 1843.
- Bull. Jard. Bot. = *Bulletin du Jardin Botanique National de Belgique*. National Botanic Garden of Belgium. Meise, 1967–1998.
- Candolle = Aug. Pyramo de Candolle: *Prodromus systematis naturalis regni vegetabilis*. Parisiis, 1825.
- Darlington = Darlington, William: *Florula cestricea*. West-Chester, 1826.
- Diel = Diel, August Friedrich: *Systematisches Verzeichniss der vorzüglich in Deutschland vorhandenen Obstsorten*. Frankfurt, 1818.
- Dittrich = Dittrich, Johann Georg: *Systematisches Handbuch der Obstkunde*. Jena, 1837.
- Dwb. = Wahrig, Gerhard: *Deutsches Wörterbuch*. Gütersloh, 1971.
- EL. = Encyclopedia of life. A legnagyobb biológiai adatbázis (<http://www.eol.org>).
- Ért. = *Értekezések a nyelv- és széptudományi osztály köréből*. (MTA) Pest, 1870/7.
- Földi = Földi János: *Rövid kritika és rajzolat a magyar fűvésztudományról*. Béts, 1793.
- G. = Genust, Helmut: *Etymologisches Wörterbuch*. Basel–Boston–Berlin, 1996.
- GB. = Medicus, Friedrich Kasimir: *Geschichte der Botanik unserer Zeiten*. Mannheim, 1793.
- GO. = Reider, Jakob: *Das Ganze der Obstbaumzucht und des Obstbaues im Freien*. Nürnberg, 1830.
- Grimm = DWb. = Jacob Grimm – Wilhelm Grimm: *Deutsches Wörterbuch*. Leipzig, 1854–1961.
- GRIN. = Taxonomy for Plants. US Department of Agriculture (www.ars-grin.gov).
- Grossinger = Grossinger, Joanne Bapt.: *Universa Historia physica regni Hungariae. V. Posenii*, 1797.
- Hanelt 2001 = Hanelt, Peter: *Mansfeld's Encyclopedia of Agricultural and Horticultural Crops*. Berlin–Heidelberg.
- Hedrick 1915 = Hedrick, Ulysses Prentiss: *The cherries of New York*. Albany.
- Lamarck–Candolle 1815 = Jean-Baptiste de Lamarck – A. P. de Candolle: *Flore française*. Paris.
- Lauche 1882 = Lauche, Wilhelm: *Deutsche Pomologie*. Berlin, 1879–1884. VI. kötet: Kirsche.
- LH. = Liber herbarum. The incomplete reference-guide to Herbal medicine (www.liberherbarum.com).
- Lindlay = Lindlay, John: *Edwards's botanical register*. London, 1829.
- Loudon 1836 = Loudon, John Claudius: *Encyclopaedia of plants*. London.
- M. = Marzell, Heinrich: *Alphabetisches Verzeichniss der deutschen Pflanzennamen*. Leipzig, 1957.
- Meyers = szerzői kollektíva: *Meyers Konversationslexikon*. Leipzig – Wien, 1885–1892.
- MFüvK. = Diószegi Sámuel – Fazekas Mihály: *Magyar Fűvész könyv*. Debrecen, 1807.
- MNöv. = Csapody Vera – Priszter Szaniszló: *Magyar növénynevek szótára*. Budapest, 1966.
- Műsz. = Kováts Mihály: *Háromnyelvű fejtő műszótár*. Buda, 1845.
- NclB. = Benkő József: *Nomenclatura Botanica*. (in Magyar Könyv-ház I.) Pozsony, 1783.
- Nsz. = Cserey Adolf: *Növényészótár*. Bp., 1911.
- OED. = Oxford English Dictionary. The definitive record of the English language. Oxford University Press. 2012.
- PB. = Hochstetter, Christian Ferdinand: *Populäre Botanik, oder Fassliche Anleitung zur Kenntniss der Gewächse*. Stuttgart, 1831.
- PbF. = Rudolf Schubert – Günther Wagner: *Pflanzennamen und botanische Fachwörter*. Leipzig, 1988.
- PN. = Multilingual multiscrypt plant name database (www.plantnames.unimelb.edu.au).

- Reichenbach = Reichenbach, Heinrich Gottlieb Ludwig: *Dr. Joh. Christ. Mössler's Handbuch der Gewächskunde*. Altona, 1834.
- Röhling = Röhling, Johann Christoph: *Deutschlands Flora*. Frankfurt am Main, 1831.
- T. = Keresés a Terebess honlapokon. <http://terebess.hu/search.html>.
- Trans. Hort. Soc. = *Transactions of the Horticultural Society of London*. Royal Horticultural Society, London. I–VII., 1812–30.
- P. = Prisztner Szaniszló: *Növényneveink*. Bp., 1998.
- Urania = *Urania – Növényvilág. I–II. Magasabbrendű növények*. Budapest, 1974–1976.
- Voigt 1850 = Voigt, Friedrich Siegmund: *Geschichte des Pflanzen-Reichs*. Jena.
- Vörös 1996 = Vörös Éva: *A kesudió elnevezései a magyar nyelvben*. Debrecen.
- VörösEgz. = Vörös Éva: *Egzotikus gyümölcsök magyar neveinek történeti–etimológiai szótára*. Debrecen, 1996.
- W. = Wikipedia (<http://en.wikipedia.org>, <http://de.wikipedia.org>, <http://hu.wikipedia.org>, stb.).
- Webster 1913 = Webster's Revised Unabridged Dictionary (G & C. Merriam Co.). Springfield.
- WL. = Cole, Theodor: *Wörterbuch der Lebensmittel – Dictionary of Foods*. Heidelberg, 2010.
- ZP = <http://zipcodezoo.com/Plants>.

Rácz János